

Martijn Manders en
Laura van der Haar

Rooswijk 1740

Een scheepswrak, zijn bemanning
en het leven in de 18de eeuw

INKIJKPAGINA'S

Uitgeverij Balans

Copyright © 2021, Martijn Manders en Laura van der Haar/
Uitgeverij Balans, Amsterdam

Alle rechten voorbehouden.

Omslag Mijke Wondergem

Omslagbeeld voorplat *English Ships Running Before a Gale* van
Charles Brooking, via © Bridgeman Images

Omslagbeeld achterplat Michael Pitts © Rijksdienst voor het
Cultureel Erfgoed

Auteursfoto Martijn Manders door Tirzah Schnater

Auteursfoto Laura van der Haar door Els Zweerink

Foto's binnenwerk Sipke Visser

Boekverzorging Michel Wassenaar, Perfect Service

Druk Wilco

ISBN 978 94 638 2120 9

NUR 680

www.uitgeverijbalans.nl

 facebook.com/uitgeverijbalans

 twitter.com/balansboeken

 instagram.com/uitgeverijbalans

 uitgeverijbalans.nl/nieuwsbrief

Inhoud

Deal	9
The Great Ship Swallower	16
Ferwerd met een d	19
Het wrak	24
Een nieuw begin	27
Een team archeologen op een tonnenlegger	33
In de schulden	36
Een Brits-Nederlandse samenwerking en de brexit	41
Over lanen en lijkwegen	48
Trekschuiten en hannekemaaiers	52
Duiken en droog blijven	56
In een koets dwars door de Republiek	58
Lift naar de bodem	61
Varkens en schrobwater	64
Op de bodem	67
Met een beurtschip de Zuiderzee op	70
Airlift: vrijleggen van het wrak	73
De Nederlandsche Bank	79
De schipper van de Rooswijk	83
De weg omhoog	91
De Nieuwe Stadsherberg	95
Aan dek	99
Aan de stinkende Amsterdamse grachten	101
Een Duits onderonsje	107
Tante Jannetje	111
Realen en duiten	113
De monsterring in het Oost-Indisch Huis	118

Dag pap	120
Schoen	123
Op de monsterrol	125
Een koninklijke haven	129
Kroegpraat met de chirurgijn	131
Een chirurgijn in de achttiende eeuw	135
Klisterspuit in de tijdelijke opslag	138
De geldschieder	141
Kokosnoten	150
Een Noorse matroos	152
De stralingskamer	158
Jong scheepsvolk uit de weeshuizen	162
De opvarenden van de Rooswijk	166
De bouw van de Rooswijk	173
Huis Rooswijk	179
De kerstvloot	182
Een echte winter	185
Kisten boven water	188
Vijftien volle lichters	190
Een huizenhoog schip	192
Een broche uit Noorwegen	199
Het groen van de zee en de spiegelingen in het glas	201
Eigen spullen	204
Een scheepslading op de zeebodem	207
Bemand, bevoorraad en beladen	211
Kleine ijstijd	215
150.000 liter drank	221
Kandelaars en snuiterscharen	225
De zaag erin	227
Huffelmans handeltje	235
Een kommetje van koper, kalk en zeepokken	241
De chirurgijnshut	242
Een menselijk bot	246
Levende have	247
Conserveringslab	251

Luizenbaan	256
3D-fotogrammetrie	261
Zwaar bewapend op reis	263
Het vertrek	266
Varen op gegist bestek	271
Handen uit de mouwen	274
Loodsen naar dieper water	277
Richting Goeying Sandts	280
Kaas, gort, bier en boter	283
Tinnen inktpot	290
Een predikant voor de protestanten	292
Doorwerken, glas na glas	294
Onderzoek in Fort Cumberland	299
De onzichtbare sterrenhemel	301
Wrakken in het zand	304
De ramp	306
Waar is het schip?	315
Paalworm	317
Een ijzige, donkere deken	320
Zegelring	325
De laatste adem	326
De Berkenrode, Rooswijk, Beukestijn en Vis	328
Overgeleverd	331
Verantwoording	333
Dank	335

Deal

9 januari 1740

Het is aardedonker, al uren, nog uren. De wind giert tussen de huizen door, blaast alle steegjes schoon, fluit langs de masten van de sloepen op het strand en rolt over de rede van Deal, een havenplaatsje aan de zuidoostelijke punt van Engeland, boven Dover. Binnen slapen de mensen en anders zitten ze zo dicht mogelijk op elkaar. Al dagen achtereen kan er niet in de buitenlucht worden gewerkt; vissen is al helemaal niet te doen. Min tien, soms bijna min twintig. Op het strand liggen reusachtige ijsschotsen, over sommige delen van de zee kun je zelfs lopen. En nu is het er ook nog eens bij gaan stormen. In de huizen waait de haard via de schoorsteen weer uit; het is nog een heel gedoe om het vuur ook 's nachts aan te houden.

In de pub is het nog het beste vertoeven. De gasten drinken, spelen kaart, flirten een beetje, vertellen verhalen en lezen elkaar de les over de politiek. Het is er behaaglijk druk. Veel zeelieden zitten al weken vast en alle bedden in de herbergen zijn bezet. Maar ook hier in de gelagkamer giert de wind door de schoorsteen. De houtblokken lichten felrood op en wolken as waaieren over de mannen die het dichtst bij de haard zijn gaan zitten. Langs hun enkels voelen ze de koude trek van de deur naar de haard, een lage zuigende brom. Een groot nadeel van de

< Een klein plaatje van een musket met afgezaagde arm (met wapen Amsterdam en VOC A erin gestanst) was al genoeg om het schip de Rooswijk te identificeren.

kroeg is dat die je geld kost en dat er een sluitingstijd is, zodat je toch nog over straat weer naar huis moet. Met hoog opgetrokken kraag schieten de gasten een van de beschutte straatjes in. Maar de wind tolt en draait en danst, de wind is overal. Gelukkig is het bloed van de kroeggangers nog een poosje verwarmd door de alcoholische zelfbrouwsels – door de Gin Act, die een paar jaar geleden vanuit Londen is afgekondigd om het ongebreidelde zuipen tegen te gaan, is de officiële drank zo goed als onbetaalbaar geworden.

Het is een oorverdovend lawaai buiten. De huilende wind, het geklepper van luiken en het gebeuk van de golven op het strand en de kade; iedere golf neemt een grote greep uit de miljoenen kiezels die het strand rijk is en smijt ze een paar meter verder weer neer. Met het terugtrekkende water kun je de stenen horen rollen. Een eindeloos tikken, gevolgd door een luid sissen. Iedere keer weer, met een rustgevende regelmaat.

En dan, het moet rond een uur of twee in de morgen van de tiende zijn, klinkt in de verte een diepe, doffe knal. Niet uit het stadje of het binnenland; het schot komt van zee. Niet veel mensen zullen het gehoord hebben, maar de waard, die net aan het afsluiten is, spitst zijn oren, net als een voormalig visser die het vuur in zijn huis bij de haven nog even wat wilde oppoken. Met de pook muisstil in zijn hand blijft hij staan; een kanonschot? Dat betekent een schip in nood. Welk idioot gezelschap gaat in dit weer dan ook varen? Zelfs een blokje om is al link. Hij schudt kwaad zijn hoofd, maar als zeeman kun je zoiets niet negeren: de oud-visser zal naar buiten moeten om polshoogte te nemen. Hij schuift de pook terug in de koker naast de haard en trekt laag over laag zijn kleren aan. Bij de deur pakt hij zijn wollen wanten en muts van de plank, trekt zijn kousen hoog op en wurmt zich in zijn winterlaarzen. Hij klapt in zijn handen en blaast met kracht een wolk condens uit, dit moet maar even.

Hangend tegen de wind loopt hij richting strand, met één hand knijpt hij zijn kraag dicht en met de andere schermt hij zijn ogen

af. Het water gorgelt en schuimt en slaat zelfs over de kade heen. Dunne laagjes ijs ribbelen op de stenen. Het is spekglad, hij kan nu alleen nog maar schuifelend vooruit, en de wind blaast de visser eerder achteruit dan richting zee. Veel verder dan dit punt, waar hij houvast heeft aan een houten paal, komt hij niet. De zee verderop is één groot zwart vlak, als er al wat te zien is tranen zijn ogen te hevig om er zeker van te zijn. Heel ver weg deinen wel wat lichtjes, lijkt het, maar dat kan ook een schittering op zijn netvlies zijn, want als hij met zijn ogen knippert zijn ze weg. En dan doemen ze weer op. Hoe vaker hij knippert, hoe minder het er worden. Waarschijnlijk liggen er ondanks het slechte weer nog een paar schepen op de anders zo beschutte plek in de baai. Zou een van hen misschien in nood zijn? Of is het een schip verderop? Die knal leek inderdaad van verder op zee te komen. Het was een geluid dat de visser uit duizenden herkent; het zit voor altijd in zijn systeem opgeslagen als de laatste wanhoopskreet van een schip dat ten onder gaat. Het is hem gelukkig bespaard gebleven in zijn werkende bestaan, maar hij weet dondersgoed dat de kans op overleven op zee met dit weer nihil is. Hoort hij nu weer iets?

Lange tijd blijft de oude visserman met een arm rond de houten paal geklemd staan, zijn oren gespitst, maar er verandert niets in de nachteluiden. Nog steeds het gebulder van de zee, het gieren van de storm en het gekletter van alle losse spullen die over de kade heen en weer rollen. Nadat hij nog een poos in het duister heeft getuurd, draait hij zich om en loopt terug naar huis. Door de kou en de nattigheid zijn zijn baard en wenkbrauwen bevroren, zijn huid voelt rood en strak. Hij is er niet gerust op, maar het heeft toch geen zin om nu de zee op te gaan, zelfs niet voor de mannen uit Deal, die bekendstaan om hun vaardigheden en onverzettelikheden. Morgen zullen ze gaan kijken. Althans, als de golven en de wind wat rustiger zijn. ‘Moge god de zeelieden op zee beschermen,’ zegt hij als hij zich nog één keer omdraait voor hij de deur achter zich dichttrekt.

De volgende ochtend stormt het nog altijd en met de snelheid van de wind is ook het verhaal van de knal rondgegaan. Ongetwijfeld een schip in nood, vindt nu iedereen. In de kroeg worden plannen gesmeed om uit te varen wanneer het kan. Maar met dit weer? Dat overleeft niemand, daar zijn ze het gauw genoeg over eens. In de verte dobberen nog wat grote schepen op de golven, vastgeketend aan meerdere ankers. Die hebben de helse nacht op zee overleefd, maar zullen het in ieder geval nog een dag geïsoleerd moeten volhouden.

Het koude winterweer duurt voort en pas na een paar dagen zwakt eindelijk de wind wat af. Een dappere groep mannen springt warm gekleed in een sloep om te zoeken naar vastgelopen schepen, naar mensen in nood. Ze duwen de boot van het strand, dwars door het schuim van de golven en de branding het water in. Er wordt niet veel gepraat. Uit respect voor het weer, voor de omstandigheden; uit zenuwen voor wat ze aan zullen treffen.

De harde ijsschotsen in combinatie met de nog altijd onstuimige zee maken het zoeken niet makkelijk, sterker nog: ook dit is levensgevaarlijk. De sloep komt maar langzaam vooruit. Met stokken en spanen duwen ze de schotsen van zich af. Ze moeten hun hoofd er allemaal bij houden om geen water te vangen. Na een paar minuten zijn ze al verkleumd en het zal nog een lange tocht worden.

Verspreid over de baai liggen verschillende schepen die de extreme weersomstandigheden hebben doorstaan. Ze passeren de Drechterland, een zeker 40 meter groot fluitschip van de Verenigde Oost-Indische Compagnie. De vlag met de voc-initialen hangt strak op de vlaggenmast op het achterschip. De bolle romp deint heen en weer en aan dek is de bemanning druk met reparaties. Nieuwe lijnen worden door blokken gehaald, reservezeilen worden aan de ra's bevestigd en voor op de boeg zijn ze bezig met het doorvoeren van een zware ankerkabel. De boegspriet is verdwenen. Zo te zien zullen de reparaties nog wel een paar dagen duren voordat het schip weer kan vertrekken. Maar zij hebben het in ieder geval gered! De mannen op de

sloep tikken als groet even tegen hun muts en varen verder.

Eenmaal bij de zandbanken van de Goodwin Sands is zoals ze al vreesden helemaal niets te zien. Hoge golven maken dit nu een nog gevaarlijker gebied. Voor ze het weten kunnen de mannen in hun sloep worden opgeslokt in de branding van een van de zandbanken. Het water is nog altijd wild, de ijsschotsen schuren langs elkaar of worden door de golven in duizenden splinters te pletter geslagen op het keihard bevroren zand onder de waterspiegel. Een regen van ijsschilfers striemt de gezichten van de mannen. Rustig blijven. Overboord vallen en in het water terechtkomen staat gelijk aan de dood.

Achter de banken is het opvallend stil, er heerst een bijna serene rust. De bij laagwater zichtbare zandruggen beschermen het daarachter liggende water tegen de ruwe Noordzee. Iedere beweging met de roeispaan is nu te horen; het hout dat tegen de roeidollen kraakt, het blad dat door het water trekt. De mannen kijken voor de vorm nog wat om zich heen, allemaal een hard bevroren streep snot in hun snor, maar ze hebben het al gezien. Hier is niets. Hier is niemand meer.

Op het strand stapelen de bewijzen zich op dat op zee een ramp heeft plaatsgevonden. Hout, heel erg veel hout; planken, splinters, blokken. Touw, een ton, een geschutsluik, een doorweekt boek en een in zeildoek verpakte kist. Het verhaal gaat dat verderop zelfs drie lichamen liggen. Die zullen hier ter aarde worden besteld; alle zeelieden zijn immers familie. Wie het ook waren, wat zij ook gedaan hebben, welke taal ze ook spraken: een zee-man krijgt een fatsoenlijk graf. Amen.

Bewoners verzamelen zich rond de geheimzinnige kist. Een donkere, door- en doornatte kist. Grenenhout met stevig beslag. Het zeildoek rond de kist is doorweekt en gescheurd, maar de lakzegel zit er nog op en het slot volhardt stug in waar het voor is gemaakt: de boel stijf dichthouden. Een van de vissers probeert het open te wrikken met een stuk gereedschap, maar er is zwaarder geschut voor nodig dan twee eeltige handen en een

tang. Misschien maar goed ook, want wat hij wil doen is strikt verboden: de officiële strandvonder is de burgemeester. Alleen hij is de aangewezen persoon om dat doen of in ieder geval moet hij erbij zijn. Met drie man sjouwen ze de kist naar boven, naar de hoofdstraat, waar iemand zijn kar al heeft klaargezet om het gevaarte naar zijn werkplaats te slepen. Wat zou erin zitten? Geld? Misschien wel aanwijzingen om welk schip het ging. Wie weet wat de waarde is en misschien is er wel iets van een vindesloon.

De kist is gebrandmerkt met vier letters: VOC A. De Nederlandse Verenigde Oost-Indische Compagnie. De A staat voor de kamer van Amsterdam. Een Amsterdamse delegatie, op de bodem van hun zee.

Zodra de burgemeester er is, wordt de kist dan eindelijk onder grote belangstelling geopend. Eerst met beleid, maar als het hout maar niet meegeeft met grof geweld. Krakend, barstend, splinterend geeft de kist zijn inhoud prijs: er zitten stapels brieven in. Nederlandse brieven.

Al snel is het ook op de rede bekend dat er een VOC-schip uit Amsterdam is vergaan. Het is zo ongeveer het eerste wat schipper Hessing van de Drechterland te horen krijgt als hij zich met een van de bijboten meldt in Deal – of Duins zoals zij het noemen – om zijn reservevoorraden aan te vullen. Dit had hem een paar maanden geleden ook kunnen overkomen, toen zij door onoplettendheid bij Ramsgate vast kwamen te liggen. Gelukkig kregen ze het schip toen wel vlot getrokken en zijn ze nu bijna klaar om dat laatste stukje naar de Rede van Texel af te ronden, na een veel te lange reis vanuit Nederlands-Indië.

De burgemeester heeft Hessing – als Hollandse schipper van een VOC-schip – ingeroepen om hem te helpen achterhalen welk schip hier precies is vergaan. Zodra Hessing de werkplaats inloopt, ziet hij de opengebroken kist al op de werkbank staan. Meteen springen de initialen van zijn bedrijf in het oog, onmiskenbaar. Twee stapeltjes kletsnatte papieren, met en zonder lak-

zegels, liggen er uitgestald naast. Er ligt ook een groot, doorweekt boek, gebonden in wit kalfsleer.

Precies zo'n exemplaar heeft Hessing zelf ook aan boord: het scheepssoldijboek, waar alle bemanningsleden in staan en waarin wordt bijgehouden wat er per persoon is verdiend en wie er tot wanneer is meegevaren. Hij legt zijn hand op de band en sluit zijn ogen even, uit respect voor de slachtoffers. Alle namen die hierin staan opgetekend, zijn nu namen van de doden. Wanneer hij het boek voorzichtig openslaat en de natte pagina's uit elkaar trekt, ziet hij dat het nog zo goed als leeg is. Een uitgaande reis dus. Hij vloekt binnensmonds en schudt zijn hoofd. Zo dicht bij huis. *In 't schip Rooswijk Jacobus du Toict... onderkoopman... Leiden.* Hij bladert wat terug, het papier verandert tussen zijn vingers in pap. Maar helemaal vooraan staat het dan: de schipper was Daniel Ronzieres.

Dit moet hij melden, aangezien hij nu de eerste is die het weet. Hij besluit om Hendrik Hop, de Nederlandse gezant aan het Hof van Saint James's waar de Engelse koning George II resideert, per brief te verwittigen. Dit moeten de Heren XVII, het bestuur van de VOC, zo snel mogelijk horen.

In de vroege morgen van de twaalfde januari stuift een paard in volle galop richting Londen om het slechte nieuws te brengen.

The Great Ship Swallower

De zandbodem van de Noordzee is een regelrecht scheepserk-hof; alleen al op het Nederlandse deel liggen bijna drieduizend bekende wrakken. Een groot deel daarvan bestaat uit archeologische resten van oude wrakken en daarnaast zijn er nog verloren lading, recenter gezonken schepen en scheepsonderdelen. Een deel van deze wrakken steekt boven de zandige zeebodem uit en vormt zo een kunstmatige habitat voor een voor de Noordzee vrij exotische fauna. Op de verweerde materialen van dit kunstmatige rif vestigt zich vaak compleet ander zeeleven dan op de omringende bodem. Hout en ijzer zijn harder dan zand en die harde ondergrond trekt zeeanemonen aan, sponzen, zakpijpen, lederkoraal, dodemansduim, zeenaaktslakken. De uitstulpende structuren vormen ook een uitstekende broedplek voor vissen en bescherming voor hun kroost. Naast dat ze cultureel erfgoed zijn, zijn deze wrakken daarom ook van grote ecologische waarde. Maar precies al deze bijzondere diersoorten zijn ook de reden dat (sport)vissers het liefst zo dicht mogelijk bij wrakken gaan vissen. En daarmee verstoren ze de archeologische context. Sterker nog, sommige omgebouwde viskotters houden zich helemaal niet meer bezig met de fauna zodra ze een wrak op het spoor zijn gekomen; zij hebben nóg waardevoller materialen dan zakpijpen of vissen op het oog. Oudheden, misschien zelfs wel zilver.

The Goodwin Sands liggen een aantal kilometer buiten de kust van het graafschap Kent. Ze vormen een strook zandbanken van een kilometer of zestien, grofweg tussen het zuidelijke Kingsdown en het noordelijker Pegwell Bay, en zijn vanaf de kust meestal zo

goed als onzichtbaar. Vanaf het strand zie je dan alleen het spiegelende wateroppervlak, soms glad en ijl, of anders woeste en wrede golven. Het fijne zand van de zandbanken ligt soms meters dik, maar plaatselijk slechts enkele centimeters boven op een harde krijtlaag. Het is hetzelfde krijt als van de beroemde krijtrotsen van Dover: gesteente dat is opgebouwd uit microscopische kalkskeletjes en het goed doet als schoolkrijt, op toeristische foto's of in liedjes van Vera Lynn. *There'll be bluebirds over/ The white cliffs of Dover/ Tomorrow, just you wait and see...*

Bij laag water vallen de zandbanken droog en dan zijn ze te bewonderen, als brekers voor de golven uit zee. Vooral bij springtij, wanneer het water extra laag kan staan, laat een deel van het gebied de top van zijn vervaarlijke rug zien, een zandvlakte van soms wel honderden meters breed. Dan maken de mensen er zomaar een wandelingetje op, soms spelen ze er zelfs cricket. Maar het oppervlak ligt nooit vast: constant vervormen de contouren door de getijdenstromen, schuifelen ze opzij, naar voren en weer terug.

Aan de kust wemelt het van de strandkiosken en vissershutjes; op zee van het scheepvaartverkeer. Iets zuidelijker is een van de drukste vaarroutes van Europa. Veerboten en vrachtschepen passeren daar op de route tussen Calais en Dover – geregeld met vluchtelingen als verstekelingen. Ter hoogte van de Goodwin Sands kun je de Britse kustlijn al zien.

Veerboten navigeren nu soepel om de zandbanken heen omdat die ieder jaar opnieuw in kaart worden gebracht, maar eeuwenlang is dit een van de meest verraderlijke plekken ter wereld geweest voor zeelui. Sinds het allereerste gedocumenteerde scheepswrak in 1298 zijn hier meer dan tweeduizend schepen vergaan op het zand. Roemloos ten onder, barstend hout op fijn zand en wit krijtsteen; langzaam verzwolgen door de zeebodem of genadeloos tot gruis vermalen door de stroming, de jaren, de eeuwen. Bij omwonenden staan de Goodwin Sands dan ook bekend als *The Great Ship Swallower*, of domweg *The Ship Killer*.

Op die vele honderden verzwolgen schepen zaten bij elkaar

misschien wel vijftigduizend opvarenden. Veel van hen hebben de schipbreuk niet overleefd en zijn vlak voor de kust van Deal, Dover of Ramsgate om het leven gekomen. Verdronken, bevroren, verminkt. Sommige pechvogels hielden het misschien nog een aantal uur uit op wat drijfhout, of op een van de drooggevalen zandplaten.

Onder de op het oog zo rustgevende waterspiegel van de Noordzee ligt dus een reusachtige knekelput met de overblijfselen van duizenden individuen. Hoge officieren en doorgewinterde schippers en kapiteins, maar ook jonge weesjes, scheepsjongens en nietsvermoedende passagiers. Op 10 januari 1740 kwam daar de voltallige bemanning van het schip Rooswijk bij: 237 mannen van alle rangen en standen.

Ferwerd met een d

Aan het begin van de achttiende eeuw is Europa hevig in beweging. De ene oorlog wordt afgewisseld met de andere, en hetzelfde geldt voor de vele verdragen en allianties om ruzies weer te sussen. Ook in de Republiek rommelt het, die verliest in 1702 zijn stadhouder, Willem III. Ze kiezen ervoor om stadhouderloos door te gaan. Maar in de Friese gewesten is dat anders, daar heerst het huis van Nassau en blijft er een stadhouder aan het roer: Johan Willem Friso van Nassau-Dietz, tot prins Willem IV in 1712 het stokje van hem overneemt. Ondanks de stadhouder is Friesland wel de meest democratische van de zeven provincies. Niet alleen de steden, maar ook het platteland met zijn vele terpen en kleine gehuchten is goed vertegenwoordigd in het bestuur. Daar, in het Friese dorp Ferwerd, wordt in 1721 Thomas Huijdekoper geboren. Hij is het eerste kind dat blijft leven nadat een ouder broertje Simon en zusje Taetske veel te vroeg zijn overleden. Vader Folkert en moeder Hester zijn dolgelukkig met hun zoon en vernoemen hem naar de enige en jongere broer van zijn vader, oom Thomas.

Ferwerd is een middeleeuws dorp met een terp, een kerk, een pastorie en één hoofdstraat. Het is een van de elf dorpen (vrij groot, meest bestraat en wel betimmerd) van de Friese Grietenije Ferwerderadeel: 'onder het quartier Oostergoo... het landt aldaar is zeer vruchtbaar, zoo van weiden voor koeijen en paerden, als van akkeren en bouwlande,' zoals drukker en uitgever Francois Halma het dorp een jaar na de geboorte van Thomas beschrijft. Tegenwoordig heet het Ferwert met een t en staan er nog een paar monumenten die er in het leven van de jonge Thomas ook

al stonden: het pand met het zadeldak aan de Nije Buorren, het zachtgeel geschilderde schoenmakershuisje met de klokgevel aan het Vrijhof, waar meesterschoenmaker Ijsbrand Siebes woonde, en de pastorie.

De Hogeuren is de hoofdstraat waar iedereen elkaar kent en iedereen ook altijd bezig is. Het ruikt er naar deeg en vlees en vuur en je hoort altijd wel iemand ergens op slaan; als het niet de beenhouwer is, dan wel de smid. Dat zijn de geluiden uit Thomas' vroege jeugd. Staal op stukken vers gezaagd hout, staal op hompen nog warm vlees, hard koud staal op hard roodgloeiend warm staal. Eindeloze, maar kleinschalige bedrijvigheid.

In het gedeelte van de hoofdstraat waar de huizen dicht op elkaar staan, zitten de bakker, twee lakenkopers en de kleermaker. Een van die lakenkopers is Folkert Huijdekoper, Thomas' vader.

Thomas loopt over straat en probeert steeds met alleen zijn tenen op de bolling van de klinkertjes te gaan staan en de voegen niet te raken. Man, wat verveelt hij zich. Bij de gevel van de bakker blijft hij net zo lang dralen tot hij een dampende korst tarwebrood krijgt. Iedereen kent hem hier, hij is dat jochie dat nogal kort voor zijn leeftijd is, maar des te nieuwsgieriger.

Nadat hij voor de zoveelste keer de hoofdstraat op en neer is gehupt, besluit hij maar naar zijn vriend Johannes te gaan. Of eerst nog even kijken bij de gortmakerij? Achter de winkel staat de molen die het graan verbrijzelt; in de zomer hangt hier altijd een droog, stoffig waas. Ook niks te beleven natuurlijk. Hij loopt langs de smidse van Thus, waar de vonken je 's zomers en 's winters om de oren vliegen en waar Thus als onderbreking van het slaan op zijn aambeeld steeds met de onderlap van zijn schort het zweet routineus van zijn voorhoofd veegt, alsof dat ook onderdeel van zijn werk is. Thomas steekt plichtsgetrouw zijn hand op en loopt langs het brede witte pand van de slachterij, waar het vandaag opvallend stil is, en waarnaast zijn vriend woont, bij de grote groene deur waar je met gemak een steigerend paard doorheen kunt leiden. De vader van Johannes is wagenmaker,

vandaar. Iedere keer als er een nieuw wiel klaarligt, komt Thomas even langs om te kijken, want hij vindt het waanzinnig knap hoe die man van ruwe dikke planken zo iets mooi ronds kan maken.

Heel af en toe, als Johannes' vader geen haast heeft, mogen de jongens helpen. Dan leggen ze bijvoorbeeld korte latjes tussen de met de lange boomzaag gezaagde planken om het hout goed te laten drogen. Het ruikt lekker, de planken hebben die scherpe lucht van een jong bos. Of ze mogen de rechte stukken hout opzij leggen, zodat Johannes' vader daar spaken van kan maken. De latjes die Thomas daar vorige week met veel aandacht voor heeft uitgezocht zijn nog steeds niet helemaal droog, ze liggen zelfs nog altijd op de hoge verdieping. Irritant, want nu kan hij nog steeds van geen enkele kar uit het dorp zeggen dat hij de spaken heeft vervaardigd. Ja, hij heeft alle gleufjes gekerfd in de al gedroogde spaken, maar dat heeft hij inmiddels zo vaak gedaan dat het al niet meer de moeite waard is om over op te scheppen.

Johannes glipt gelijk naar buiten zodra hij Thomas in het oog krijgt, zij aan zij lopen ze steentjes schoppend en zonder iets te zeggen het dorp uit. Daar zijn weilanden zo ver je kunt kijken. Hier en daar staat een grote kop-hals-rompboerderij en een enkele stolpboerderij. Heel in de verte zien ze het hoger gelegen groepje bomen rond de kerk en als je echt goed kijkt kun je zien waar Loy woont, daar waar de zwarte populier met zijn kale takken zwaait – wegwezen zwaait-ie, want Loy is niet goed bij zijn hoofd. Maar verder is het hier één groot groen vlak, bijna even uitgestrekt als de hele lucht erboven.

Het is al een flink eind in de zomer, de dagen zijn lang en het gras is geurig, het ruikt nu het allermeeft naar zichzelf. En dan de zee. Overal zoemen insecten, van alle kanten hoor je krekels tjirpen. Een van de boeren uit de buurt heeft een grote stapel keien in het gras gekieperd. De jongens hollen ernaartoe en proppen hun zakken vol. Op de dijk gooien ze hun buit om beurten zo ver mogelijk in zee. Eerst Johannes: met een bewonderenswaardig strakke boog vliegt zijn steen richting het ruime sop. Thomas geeft zijn vriend een beuk met zijn schouder, Johannes is zoals

altijd beter. Zijn stenen komen steeds iets verder. Meestal maken de golven zoveel lawaai tegen de beschoeiing dat ze de plonsjes niet kunnen horen. Het is zelfs moeilijk om helemaal over de golven heen te komen, zo breed is de branding.

De zee is iedere dag weliswaar compleet anders, maar toch altijd vertrouwd. Zodra Thomas de graswal bij de wierdijk beklimt, weet hij al, nog voor hij de zee heeft kunnen zien, dat die er ook nu weer voor hem is. Zijn zusje lacht hem uit als hij zich bij het avondeten afvraagt van wie de zee eigenlijk is. Maar hij meent het, want als de zee van iemand is, dan kan die op een dag ook van hem zijn.

Zijn vader vertelt hem dat de zee van iedereen is: *Mare Liberum*. ‘Sommigen willen de zee voor zichzelf opeisen,’ zegt hij, ‘de Engelsen bijvoorbeeld. Maar dat is onzin natuurlijk. Iedereen mag over ieder stukje zee varen en vissen. Zoiets vastleggen is niet goed voor de zaken.’

Ja, denkt Thomas, dat zal wel. Maar misschien kan de zee dan in ieder geval een héél klein beetje van hem zijn. Dat is wel het minste waar hij recht op heeft, want hij kent niemand die zo vaak bij de zee op bezoek gaat als hijzelf. Ja, vissers, maar die tellen niet. Bij iedere steen die hij in zee keilt doet hij een belofte. Morgen ben ik er weer, *plons*, op een dag kom ik nog dichterbij, *plons*, met een schip bijvoorbeeld, *plons*, misschien wel zo’n schuit als hier laatst langskwam met zijn bolle zeilen, *plons plons*.